

Meninglös tes om skadliga fantasier om manlighet

Janet Sayers. **Mannen som inte är.** Översättning: Gun Zetterström. 269 sidor. Stockholm: Alfabeta, 1996. Pris ca 215 kr. ISBN 91-7712-484-7.

Recensent: Karin Rodhe, specialist i allmän- och rättspsykiatri, Läkarhuset Ellenbogen, Malmö.

»Mannen som inte är» är en fyndig titel på en mindre fyndig bok. Enligt presentationen på omslaget undervisar Janet Sayers i psykoanalys i Kent, England, där hon också arbetar som terapeut. En tidigare bok av samma författare finns utgiven på svenska, »Psykoanalysens mödrar». Den har tydligen gått bra i Sverige, då förlaget satsar på ytterligare en bok av samma författare. Den första var bättre.

Fallbeskrivningar styrker tesen

I »Mannen som inte är» finner man ett inledande teoretiskt kapitel på tolv sidor och ett avslutande på fem. Dessemellan presenteras femton fallbeskrivningar – utvalda för att illustrera och styrka bokens tes. Denna tes är att »psykoanalytiker och psykoterapeuter idag överbetonar moderns roll för barnets utveckling på bekostnad av fadern: De olika psykoanalytikerskolorna inriktar sig nu i stället på modern och den moderliga omvårdnaden. Berättelserna i denna bok är ett försök att återställa jämvikten. De grundar sig på personernas egna beskrivningar och belyser hur vi alla – män och kvinnor i lika grad – tar skada av våra försvarsgrundade fantasier om manligheten.» (s 11).

Tesen är så allmänt hållen att den blir meningslös. Vilka skolor? Talar hon om teori eller praktik? I England eller överallt? Janet Sayers blir inte mycket klarare än så här. Hon citerar en mängd aktuell litteratur – skönlitteratur, analytisk och feministisk. Men hon citerar ofta lösryckt och slarvigt. Man får efter hand en tydlig känsla av att hon använder andra författare för att styrka sin egen åsikt där det passar henne.

Ett litet exempel: Sayers tar till utgångspunkt det berömda citatet från »Studier i hysteri»: »Hysteriker lider huvudsakli-

gen av minnen', vi lider av att vi tränger bort det förflutna.» Omskrivningen tyder på att hon missat poängen. Varför skulle vi lida av att tränga bort det förflutna, problemet är att det återkommer som reminiscenser som ger symptom.

Lite senare nämns om en av Freuds patienter, Katarina, att hennes symptom var ett återupplevande av »hennes fars kraftiga andhämtning när han förgrep sig på henne några år tidigare». Men det var inte hennes far utan farbror (onkel), en inte helt obetydlig skillnad.

Bokens huvuddel, de femton »berättelserna», är indelade i tre huvudavsnitt: »Psyksiska fixeringar», »Utagerande rebeller» och »Inre försvar». Sayers har på olika sätt kommit i kontakt med de femton män och kvinnor som presenteras. Några har gått i terapi hos henne, andra har hon mött via socialförvaltning eller kriminalvårdens frivård. Hon har då träffat vederbörande för några längre intervjuer i deras hem eller på den institution där de vistats. Beteckningen berättelser är adekvat, och det är för det mesta intressant att ta del av dessa femton livsöden, ofta mycket tragiska. Berättelserna störs dock inte sällan av Sayers önskan att bevisa sin tes, och man undrar vad hon utelämnat. Troligen skulle femton liknande berättelser kunna skrivas som skulle kunna visa det motsatta.

Fackgranskning hade behövts

I det avslutande teoretiska kapitlet blir man helt förbryllad. Det slutar med ett fältrop: »Låt oss vakna och sätta igång!» Med vad? Jo »att fort-

NYA BÖCKER

sätta den psykoanalytiska och feministiska uppgiften att, precis som Freud gjorde, uppdaga de mekanismer som håller liv i de myter som 1800-talets religion efterlämnade till oss». Så »fienden» är 1800-talets religion, inte de terapeuter som överbetonar »moderns roll på bekostnad av faderns?»

Boken har efter vad jag kan finna inte utsatts för någon fackgranskning inför översättningen till svenska. Den hade troligen aldrig klarat en sådan. •

Transkulturella aspekter på bemötande i världen

Solvig Ekblad, Staffan Janson, Per-Gunnar Svensson. **Möten i världen.** Stockholm: Liber Utbildning, 1996. Pris ca 395 kr. ISBN 91-634-14-996.

Recensent: chefsöverläkare Hans-Peter Søndergaard, Centrum för tortyr- och traumaskadade, Stockholm.

Från och med 1997 skall hälso- och sjukvård för asylsökande överföras från Statens invandrarverk till landstingen. Samtidigt finns det redan ett stort antal invandrare och flyktingar i Sverige. Några har på grund av sin kultur värderingar som avviker från våra, andra har traumatiska belastningar som är skrämmande eller svårbegripliga. Många lever i en politisk, social eller ekonomisk situation som innebär utsatthet.

Denna bok har tillkommit på grund av ett upplevt behov av en svenskspråkig översikt över kunskapsområdet transkulturell psykiatri, flyktingmedicin och extremt trauma för hälso- och sjukvårdspersonal samt andra yrkesgrupper som kommer i kontakt med dessa problem.

Initiativet utgår från hälso- och sjukvårdsnämnden i Stockholm. Författarna är Solvig Ekblad, docent i transkulturell psykologi vid institutionen för psykosocial miljömedicin på Karolinska institutet, Staffan Janson, barnläkare och hälsovårdsöverläkare i Värmland, och Per-Gunnar Svens-

son, professor vid Centrum för folkhälsoforskning i Karlstad.

Vetenskapliga och praktiska fakta

Ett område som täcks i denna bok är betydelsen av kulturella faktorer, både för problem såsom könsstympning och för förmågan till »coping», en betydelsefull faktor för hur en individ klarar en påfrestning, exemplifierad i en omsorgsfull genomgång av omvårdnadsaspekter i de stora världsreligionerna. Också betydelsen av aktuella livsomständigheter för upplevd hälsa behandlas grundligt.

Det finns basfakta om invandrarpolitik och bakgrundsdata om invandrades och flyktingars levnadsvillkor i Sverige och en utförlig redovisning av en lång rad regelverk, konventioner och övriga förhållanden som den vanliga aktören i sjukvården kan behöva tillgång till. Även de svåra etiska problemen kring illegala flyktingar är behandlade.

Sedan följer avsnitt om specifika områden såsom diagnostik och bemötande av extremt trauma, flyktingbarns problem i familjen och barnspecifika aspekter på övervård och kränkningar, kvinnosjukvård, omsorg om äldre, vårdpersonalens behov i mötet med flyktingar och invandrare, forsknings- och utvecklingsarbete på området samt framtidsperspektiv.

Boken slutar med en adresslista för specialistresurser av olika slag, ett speciellt »läsavidare»-avsnitt med litteraturförslag, som för det mesta inrymmer svenskspråkiga litteraturförslag, men också utvald internationell litteratur av hög klass, följd av en vanlig referenslista.

Studiehäfte för cirkelverksamhet

Det medföljande studiehäftet innehåller diskussionsfrågor, som med fördel kan användas i studiecirkel.

Ställd inför frågan vad som kan betraktas som minimikrav på kvalificerat omhändertagande av traumatiserade flyktingar, blir recensentens subjektiva värdering:

- Kännedom om betydelsen av såväl trauma, migration och kulturella aspekter för hälsa respektive ohälsa
- Att känna igen symptom på posttraumatiskt stressyndrom, misstänka diagnosen vid depression, somatisering, sömnproblem, aggression, dissociativa symptom

- och »karaktärsstörning» hos flyktingar med traumatisk bakgrund
- Kännedom om betydelsen av psykosociala faktorer för symtombelastning, såsom autonomiförlust, livskriser och brist på upplevelse av mening och sammanhang
 - Kännedom om enkla psykoterapeutiska principer såsom avtraumatisering, normalisering, motöverföring och traumaspecifik överföring
 - Kännedom om farmakologisk behandling av posttraumatiskt stressyndrom, antidepressivas effekt och risken för att utveckla beroende av bensodiazepiner och opiater.

Förträfflig grundbok

I boken »Möten i världen» är alla dessa aspekter belysta på lättbegriplig svenska. Denna bok är en stor och viktig satsning i arbetet att underlätta en riktig integration av flyktingar i Sverige, med bevarad respekt för individens särart och autonomi. Det är en förträfflig grundbok med bra »läsa-vidare»-tips, både på nybörjarnivå och för den ambitiösa, men även en uppslagsbok att vända sig till vid nya och ovana situationer.

Att skriva en text som fyller vetenskapliga krav på redovisning av de olika heterogena kunskapsbaser som behövs i mötet med flyktingar och invandrare samtidigt som den fyller kraven på att vara lättläst för den oiniterade är en stor pedagogisk utmaning.

Allt för välredigerat

Nackdelen med ambitionen är att texten är så välredigerad och läroboksmässig att det för mig kan kännas som att det finns för lite »friktion» i formuleringarna. Risken med detta är att läsaren kan gå miste om de djupare innebörder och vetenskapliga problemställningar som döljer sig i texten.

För min personliga del vill jag framhålla att jag länge har varit kritisk till transkulturella aspekter på bemötande av flyktingar, eftersom de flyktingar som vanligtvis blir aktuella inom sjukvården antingen lider av vanliga sjukdomar eller också är traumatiserade. Min behållning av boken har varit en ökad förståelse av den betydelse som kulturen kan ha för en marginaliserad och socialt utsatt individ, och även en ökad insikt i flyktingars levnadsvillkor i dagens Sverige. •

Fascinerande inblick i autistiskt tänkande

Gunilla Gerland. **En riktig människa.** 254 sidor. Stockholm: Bokförlaget Cura, 1996. Pris ca 270 kr. ISBN 91-972641-0-5.

Susanne Schäfer. **Stjärnor, linser och äpplen. Att leva med autism.** 152 sidor. Stockholm: Bokförlaget Cura, 1996. Pris ca 250 kr. ISBN 91-972641-0-5.

Recensent: överläkare Tore Duvner, barnhabiliteringen, Danderyds sjukhus, Stockholm.

Förståelsen av vad autistiska störningar innebär av annorlunda perception och tänkande har ökat snabbt under de senaste åren. Flera kompletterande hypoteser har skapats om vad som är den centrala problematiken; brister i att uppfatta sammanhang, i att förstå avsikten bakom människors handlingar, och i att kunna sätta sig in i en annans perspektiv.

För att förstå något så komplicerat som mänskligt beteende behöver vi dessa tankemodeller av vad som är det gemensamma och typiska vid en avvikelser som autism. Samtidigt blir det med nödvändighet en förenkling.

Kriterierna för autistisk störning rör brister i förmågan till samspel, ömsesidigheten i relationer samt bristande anpassningsförmåga och flexibilitet, med rutinbundenhet,

tvångsmässighet och smala, begränsade intressen som följd.

»En riktig människa»

Två kvinnor med stor verbal begåvning men med omisskännlig autistisk problematik har nyligen var för sig skrivit om sin uppväxt och sitt vuxenliv.

Gunilla Gerland berättar i sin bok »En riktig människa» om sin kamp för att förstå tillvarons alla sammanhang, förstå människors handlingar, försöka bli »en riktig människa» och vara som de andra. Hon berättar om sin barndom och uppväxt med en självreflekterande förmåga, som man kanske inte tilltror en person med en autistisk störning.

Speciellt för författaren är att hon är så verbalt välbegåvad, trots att hon kan beskriva sina svårigheter med språket, sin konkreta tolkning av vad som sägs. Hon beskriver sina annorlunda sinnesupplevelser, sin beröringsöverkänslighet – hur smärtsamt det var att duscha, t ex. Hon berättar om sin ljudöverkänslighet – hur skolkamrater fann på att plåga henne med plötsliga ljud. Känslor i mun och tänder gav ett tvingande behov att bita.

Många situationer speglar barnets oförståelse av det speciella med relationer till människor: »Jag förstod inte att jag borde älska dem.» »Jag visste inte att det var meningen att man skulle få tröst av andra.»

Hennes uppväxt komplicerades av en dålig familjesituation. Som ung sökte hon finna sig själv via droger och självdestruktivitet innan hon som vuxen fick diagnosen autistisk

störning och fick hjälp till insikt om sina svårigheter.

»Stjärnor, linser och äpplen»

Titeln på Susanne Schäfers bok »Stjärnor linser och äpplen» syftar på Susannes dragning till allt som är runt och till regelbundna sammanhang som stjärnhimlen. Hon blev expert på astronomi redan som barn och valde som yrke att kontrollera kvaliteten på optiska linser.

Boken bygger på hennes egna och moderns dagboksanteckningar från barndomen. Den skildrar också hennes vuxenliv, hur hon som vuxen får diagnosen autism samt hennes sätt att finna ett livsrum för sig. Hon är ett mycket udda barn, som lider av att vara med andra barn. Hon förstår inte hur andra tänker eller vad de vill av henne, och ingen förstår varför Susanne ständigt sätter sig till motvärm och får vredesutbrott. Som vuxen läser hon en bok om autism och upplever förskräckt att det är en ren beskrivning av henne själv. Hon har alltid upplevt sig komma från en annan planet – vara alltför annorlunda – och funderar nu kring hur det kan vara att ha en »theory of mind» som det talas om i boken.

Hennes utanförskap markeras i hur hon använder sig av pronomen. Hon talar om sin mor som mamman i bestämd form, och om Susanne.

Lärorika och spännande böcker

Bägge böckerna är fascinerande läsning för envar och rena läroböcker för alla som kommer i kontakt med personer med någon form av autistisk problematik, med svårbegripliga vredesutbrott, kompromisslös envishet, tvångsmässighet och andra udda beteenden. •

Kvinnoporträtt i text och bild

Björn Rosendal. **Bara kvinnor.** 58 sidor. Stockholm: Carlsson Bokförlag, 1996. ISBN 91-7203-071-2.

I text och teckningar ger författaren, konstnären och läkaren Björn Rosendal kärleksfulla porträtt av kvinnan som bärare av livet. Boken är tänkt som ett bidrag till kvinnodebatten. •